

diesem Anfang gestaltete sich sein Liedchen beim „Sichschönmachen“ ce - sza - prip - ceresz - cep. Das wird 3—4-mal wiederholt, wo die Silbe „sza“ zur Abwechslung als „sze“ ausgesprochen wurde. Ein anderesmal habe ich die Stimme wie folgt vernommen: Tjö (oder tji) - ce - sza - plitj, ce - sza - plitj - ce - sza - plitj - tschew |:|.

Seine Angst drückt er durch tscherip |:| aus. Die Stimme der einige Tage alten Jungen ähnelt dem Mäusepiepen: sin (weiches „s“) |:|, szin |:| oder ein-ci|:|; das „n“ ist aber im allgemeinen kaum wahrzunehmen.

Die halbflüggen Jungen haben eine Stimme sirip |:| oder cirip |:|, das heisst sie übergehen auf das allgemein bekannte Schwatzen der jungen Spatzen aber vorläufig noch ohne den markanten „tsch“ Ton, welcher später an Stelle des c beziehungsweise des weichen s tritt.

Der Wendehals — *Jynx torquilla* L. Ich habe folgende Stimmen notiert: ö (oder kö) - ki |:|:|:|, ein anderesmal (ö) - kij |:|:|:|. Die Silbe „kij“ wird gelegentlich bis 9-mal wiederholt.

Wk, ik, wk |:|:|, uik, wk, wk |:|:|. — Laut bezeichnet seine zänkische Laune, wenn er um die Höhle der Kohlmeise herumstreift.

Bei dieser Gelegenheit wurde er von beiden Kohlmeisen attackiert, dann begab sich eine der Meisen in die Nisthöhle um die der Gefahr ausgesetzte Brut zu decken. Das wk |:| ist also ein Zank-Ton. Er pflegt auch diesen Ton öfters zu wiederholen. Manchmal übergang er dann von dieser Zankstimme in die normale.

Kisebb közlemények.

Őszi megfigyelések a Fertő-taván. 37 évig tartó távollét után végre újból alkalmam volt a Fertőt, ezt a madártani szempontból oly fontos területet meglátogatni és pedig magyar területen Sopron közelében, Balf és Fertőrákos között 1923. november 9—12-ik napjain. A két utolsó napon Sassi M. ur is velünk tartott. A tó partja kb. félóra járásnyira befelé egészen száraz volt, csak azontul kellett egyes árkokon és laposokon átgázolni, de a víz mélysége itt se ért térden fölül. A tó belseje felé vezető uton mindenütt kiterjedt nádasok vannak s ezekben tisztások, ahol úgy a nyomok, mint az ürülék jó szarvasállományról tanuskodnak. Magában a nádasban mindenütt található már elhagyott, de jó állapotban levő szárcsa és vöcsök fészkek.

A partmenti bokrosokban sokfelé a fekete rigó (*Turdus merula*) látható, ellenben a fajokban oly gazdag *Sylviidae* család tagjai már régóta elvonultak. Csak egyetlen-egyszer láttam a balfi csatorna legsűrűbb vízi növényzetében egy *Acrocephalus* fajt, de ennek fürgesége lehetetlenné tette a meghatározást.

Valószínűleg *A. aquaticus* volt, amelyet egy ízben még nov. 2-án is láttam. Ebben az időben a vidéknek kétségtelenül legvonzóbb madáralakja a *barkós cinege* (*Panurus biarmicus russicus* BREHM.) Tartózkodási helye nem okvetlenül a legrégebb nádas, hanem mindig azok a nádasok, amelyeket minden oldalról víz vesz körül. Érdekes, hogy ugyanezek a helyeken tartózkodtak akkor a *kékcinegék* (*Parus caeruleus*) is.

A parton a nádkunyhók és nádasztagok között nagy számban tipegett a *bubos pacsirta* (*Galerida cristata*), a mocsaras rétekről pedig egyenként vagy kisebb csapatokban kelt a *réti pityer* (*Anthus pratensis*). Id. ZELEBOR JÁNOS 1852 tavaszán állítólag ennek a fajnak egy tojását találta ezen a vidéken, de anélkül, hogy láttam volna ezt a tojást, mégis azt tartom, hogy ezt a leletet megfelelően igazolni kell s általában a *réti pityer* összes közép-, de még inkább dél-európai fészkelési adatait gondosan felül kellene vizsgálni.*

A partmenti bokrosokban számos *citrom sármány* (*Emberiza citrinella*), *tengelic* (*Carduelis elegans*), házi és mezei verebek (*Passer domesticus* és *P. montanus*). Az összes nádasokban gyakori a *nádi sármány* (*Emberiza schoeniclus*).

Az előrehaladott évszakra való tekintettel föltünőnek mondható a *seregély* (*Sturnus vulgaris*) gyakorisága. Egész falkák háltak a nádasokban. Mindenütt látható volt, bár kisebb számban a *dolmányos varjú* (*Corvus cornix*), míg a *vetési varjú* (*Corvus frugilegus*) óriási tömegekben járta a vidéket.

Harkályok közül csak egy *nagy tarka fakopáncs* (*Dendrocopos major pinetorum* BREHM) került szem elé.

Délután néhány *réti füles baglyot* (*Asio accipitrinus*) zavartunk föl a rétről, később egy *kuvikot* (*Athene noctua*) hallottunk.

Az első három nap alatt mindenütt *réti héját* láttunk, csodálatosképpen legritkább volt közülök a *barna réti héja*, dacára annak, hogy éppen ez fészkel a tavon. A többi *Circus*-fajra nézve ezuttal is megisméltődött a régi história, hogy sem szabad szemmel, sem távcsővel nem lehetett őket meghatározni. Valószínűleg *kékes réti héják* (*Circus cyaneus*) voltak, amelyek szorgalmasan egerésztek, de azért a sebzett vadat (főleg vadludakat) se vetették meg. Lehet az is, hogy *fakó réti héják* (*Circus macrourus*) voltak, amelyek ez év szeptember havában tömegesen átvonultak Közép-európa számos vidékén.

Nov. 11-én este egész rajok vonultak a nádasok fölött, míg következő nap délelőtt csak egyet láttam nagy távolságból. Ragadozó madarak közül ezeken kívül csak egy *törpe sólymot* (*Falco aesalon*) és egy áttelelő *vörös vércsét* (*Cerchneis tinnunculus*) láttam.

* Az irodalomban fölemlített Magyarországból származó réti pityer tojások a Nemzeti Muzeumban nincsenek meg; l. Fauna Regni Hung. Classis Aves. 1917 p. 80. Sch. J.

Naponta nagy fogolycsapatokat (*Perdix cinerea*) zavartunk föl. *Szürke géme* (*Ardea cinerea*) csak igen kis mennyiségben voltak már itt, éppen így elvonult a *szárcsák* legnagyobb része is. A *vizi guvat* (*Rallus aquaticus*) szintén csak kis számban telet.

Gallinago gallinaria meglehetősen számban mutatkozott. Mindjárt megérkezésünk első órájában háromszor is hallottam a *Numenius arquatus* dallamos szolamát. Sopronba való visszamenetelünk alkalmával pedig 37 darab gojzert láttam, amint magasan fölöttünk ékalakban a tó felé tartottak.

Anser fabalis sok százra menő tömegekben jelentkezett ezidén a tavon, bár némileg elkésve, csak októberben. Rajta kívül, úgy látszik, ezidőszerint nincs más vadludfaj a tavon. Az *Anser albifrons* öreg példányait a lakosság igen jól ismeri, mert a hasán található fekete foltok alapján „*tigris lud*“-nak nevezi, de nem tettek róla említést, pedig a bécsi vadkereskedőknél ezt a fajt nagyobb számban kínálták megvételre darabonként 70.000 osztrák koronaért.

Vadrécék is csak igen gyéren mutatkoztak. Még a legközönségesebb, az *Anas boschas* is csak este jelentkezett nagyobb számban. Csak egyszer láttam majdnem egész biztosan 3 drb *Anas acuta*-t, míg 4 drb *Anas querquedula*-nak tartott réce meghatározása korántsem egész biztos.

Befejezésül még megemlítem, hogy 1923 nov. 3-án Mosonban falva mellett a *Nyroca rufina* egy érdekes átmeneti mezében levő ♂-je lövetett s dr. GRÖGL ur ajándéka képpen a bécsi muzeumba került.

REISER OTMÁR.

Töredékjegyzetek az alibunári mocsár madárvilágáról. Az alibunári mocsár az 1700-as években Temes és Torontálmegyék határán még óriási terjedelmű náddal és kákkal benőtt mocsár volt, hol, mint még ma is emlegetik, a *kis* és *nagy kócsag*, sőt a *gödény* is költött. MÁRIA TERÉZIA uralkodása alatt azonban a két Moravicza-csatornával majd a Teréz-csatornával lecsapolták és csak egy kis része maradt víz alatt, részben a nagykárolyfalvai és részben az alibunári határban. De azért az 1800-as években is még szép számmal voltak a gémfélék képviselve és még a 60-as években is fészkelte állítólag néhány pár *nagy kócsag*.

Ma már természetesen a madárvilág teljesen megváltozott, költeni csak a *szürke* (*Ardea cinerea*) és a *biborgém* (*Ardea purpurea*) költ, az is csak néhány pár, a kócsagnak már csak a hire van meg.

Tavaszi vonuláskor láttam gyakrabban a következő madarakat: *Platalea leucorodia*, *Plegadis falcinellus*, *Gallinago maior*, *gallinaria* és *gallinula*, *Grus communis*, *Anser albifrons* és *fabalis*, *Anas crecca*, *querquedula*, *acuta*, *strepera* és *penelope*, *Numenius arquatus* és *phaeopus*. Őszi vonuláskor: *Grus communis*, *Anas strepera*, *querquedula*, *crecca* és

acuta, *Spatula clypeata*, *Mergus albellus* és *merganser*, *Nyroca clangula*, *Gavia arcticus*, *Anser albifrons* és *fabalis*.

Az őszi vonulás legjellemzőbb madara kétségkívül a *daru*, mely még most is igen szép számmal mutatkozik leginkább október és november hónapokban, mikor magam is láttam 200—250 főnyi csapatokat a nagykárolyfalvai réten.

Nyáron állandóan tartózkodnak az említett két gémfélén kívül, az *Ardeola ralloides*, *Ardetta minuta*, *Botaurus stellaris*, *Vanellus capella*, *Fulica atra*, *Crex pratensis* (feltűnően nagy számban), *Gallinula chloropus*, *Anas boschas*, *Nyroca ferruginea*.

1915. körül még láttam *Limosát*, az utóbbi időben azonban az is eltűnt. Az ily nádas területekre jellemző *barkós* és *függő cinegét* sohasem találtam, ugyszintén dacára az alkalmas helyeknek, az *Anser ferus* sem fészkel sohasem.

Ragadozók közül a *Milvus migrans*, *Haliaëtus albicilla*, *Circus aeruginosus* és *cyaneus*, ritkábban a *Falco peregrinus*, *subbuteo* és *Feldeggi*, utóbbit magam is löttem, Báziason is több példányt löttek tudtommal, de feljönnek a *halász sasok* és a *keselyük* is, ugyszintén az *Aquila heliaca*, de ez ritkább.

A megszállás óta azonban az árterületeken részint a csatornák elhanyagolása, részint a szivattyúk állandó üzemzavarai miatt a víz ismét napról-napra gyarapszik s ha ez így megy tovább, 10—20 év múlva ismét beláthatatlan területeket fog a nád felverni s talán így a kultúra által kivert kócsagok ismét visszatérhetnek.

ZERGÉNYI ANDRÁS.

Kócsag adatok a Fertőről. 1923. tavaszán azt az értesítést kaptuk, hogy 16 pár *kócsag* (*Egretta alba* L.) a Fertő-tó Boz község határában való részen megakart telepedni, s már hordták is a fészekhez való nádat, mikor azt a nádat, ahol a kócsagtelep épült — letarolták s így a kócsagok a Fertő-tó mosoni részére költöztek. Junius 10-én és 11-én Fertő-boz-ra utaztam s egy napot töltöttem a Fertő déli részén, oly ponton, ahonnan messze elláthattam.

Kócsagot nem észleltem s a megkérdezett emberek mind megerősítették LUTTER ÁRPÁD megfigyelőnk értesítését. Mivel az a tórész, ahová a kócsagok állítólag áttelepedtek, osztrákoknak ítélt terület, nem nyomozhattam őket tovább.

A soproni ág. ev. Liceum természetrajzi szertárát megtekintve, ott 3 darab nagy kócsagot találtam, melyeknek adatai a következők:

Hanság, 1885; Sopronfertő, 1904; Fertőmedgyes, 1911.

SZEMERE LÁSZLÓ.

Kócsagok a Fertőn. 1923. július 12-én a madárvilág tanulmányozása céljából kirándultam a Fertő déli partjára, mely Hidegség-Hegykö sopronmegyei községek vonalába esik. Ez alkalommal a *nemes kócsagokkal* (*Egretta alba* L.) is találkoztam. Az első példányt messziről észrevettem, amint felém tartott. Félórai nádjárás után a víznek egy csatornájához értem, ahol a nádas ki van irtva, ezen járnak be a nyílt vízre. Egyszerre csak 6—8 drb. fehér madár jelenik meg Balf irányából s leereszkedtek a nádas szélére. Néhány perc múlva másik csapat jött Gálos, majd harmadik és negyedik Bánfalva irányából. Valamennyi az elsőben érkezők közé ereszkedett le. Összesen kb. 15 darab volt.

1921. júliusában ugyanitt láttam néhány pár kanalgémet is röpködni, melyek úgy viselkedtek, mintha fészük lett volna a nádasban. Ezidén egyet sem láttam.

KIRÁLY IVÁN.

Kócsagok Kiskunfélegyházán. 1922. nyarán a kiskunfélegyházai határban levő Péteri tavon több ízben észleltek nagy kócsagot, de ezek ott nem költöttek. 1923. nyarán, sajnos, már nem jelentkeztek.

TRUNGEL IVÁN.

Egretta alba és Pelecanus sp. szabolcsmegyei költéséről. SÁRKÖZY LÁSZLÓ tiszaberceli lakos közli, hogy 60—70 évvel ezelőtt Paszabon és másutt is a Tisza mentén Szabolcsban, de az átellenes zempléni oldalon is, költött a nagy kócsag és a gödény. Hattyu és daru akkor sem költött, csak átvonult.

Gyerekkorában ő maga is szedett kócsagtollat Ibrány, Halász és Beszterec határaiban. Ezen szabolcsmegyei községek határa akkor egy összefüggő mocsárrengeteg volt.

SZEMERE LÁSZLÓ.

Tavi cankó fészkelése Tárnokon. Már évek óta kisérem figyelemmel ezt a nálunk kiveszőfélben levő madárfajt.

1920. év április havában láttam először, majd az 1921. évben már 4—5 példány jelent meg. Még augusztus havában is láttam 4—5 darabot s akkor gondoltam arra, hogy madarunk tán fészkel nálunk.

Az 1922. év tavaszán, április hó 14-én jelent meg 8—10 darab s május 7-én megtaláltam az első 4-es fészkaljat. A zombékokon levő fészek nagyon kezdetleges alkotmány volt, alig néhány szál száraz fűszállal bélelve.

1922-ben 2 pár fészkelte. 1923-ban 8—10 példány jelent meg, de nem hiszem, hogy akkor fészkeltek volna. 1924-ben március 25-én érkezett az első, azután több is mutatkozott. Azt hiszem különben, hogy ez a faj nálunk nem új telepes, hanem már legalább 20 év óta itt van, de eddig nem tudtam biztosan megállapítani a faji azonosságot.

RADEZKY DEZSÓ.

Monticola saxatilis a diósgyőri vár romjain. Már 1922. év tavaszán láttam a hákori völgy elején lévő keresztessziklák egyik kimagasló szirtjéről egy seregélynagyságu madarat leszállani, melyet a nagy távolság dacára is *kövirigó*-nak néztem. Ősz elején pedig egyik fiam vélt a Lillafüred melletti mészszirteken *kövirigót* látni. Előfordulásáról azonban csak 1923. július 12-én szereztem biztos tudomást, mikor is a diósgyőri várromon ♀ *kövirigót* figyeltem meg, amint nagy bogárral csőrében a vár egyik bástyájáról a fü közé szállt le. Távcsöveimmel való rövid keresés után meg is találtam egyik anyányi fiókáját, amint az egyik alapfal részében meglapulva, türelmesen várta anyját a néki szánt eledellel. Mint-hogy fészkelésre alkalmasabb hely a közvetlen közelben nincsen, valószínűnek tartom, hogy a fiókák a diósgyőri vár romjai között keltek ki.

Dr. MAUKS KÁROLY.

Anas crecca és Nyroca marila nyári előfordulása. 1923. év nyarán Nyiregyháza vidékén még június 14-én láttam egy *Anas crecca*-párt, melyet azelőtt is több ízben figyeltem meg. Ugyancsak kitartott egy *Nyroca marila*-pár is, melynek himjét még június 21-én is láttam. Ez oly szelid volt, hogy nyílt vizen lőtávokra bevárta az embert s akkor is inkább uszva menekült, csak nagy ritkán kapott szárnyra.*) Hogy fészkeltek volna, azt nem tudtam megfigyelni.

NAGY LÁSZLÓ.

Lanius senator adatok. 1924. IV. 30. és V. 11-én egy-egy szép öreg ♂ *vörösfejű gébics* észleltem a Ligetben, az elsőt egy *Lanius collurio*, a másodikat egy pár *Lanius minor* társaságában, mindkét alkalommal előző éjjeli hűvös eső után, mely a költözőket vonulásukban megakasztotta, lecsapta.

Itt említem meg, hogy a *vörösfejű gébics* (*Lanius senator* L.) 1896. nyarán Privigye (Nyitra m.) határában egy kis tisztáson álló vadalmafán mintegy 2 m. magasan fészkelve találtam, s a később már kifejlett fiatalokból egy példányt 1896. VIII. 8-án elejtettem.

WARGA KÁLMÁN.

Parus cyanus adat. Miután a *keleti lazurcinege* (*Parus cyanus tianschanicus* MENZB.) hazai előfordulásáról eddigelé csak két adatunk szerepel az irodalomban — Bártfa: 1873, 1876, 1882. és Solt: 1883, — szükségesnek tartom, hogy jegyzeteim alapján a magam adatát is közre-adjam. Én 1909. X. 8-án a déli órákban találkoztam a *lazurcinegével* a Városligetben, a „Sétakert“ mögött s a Stefánia-ut mellett fekvő kis fenyőcsoportban, az úgynevezett „Középfenyves“-ben. Ekkor itt 3—4

*) Igen sok esetben sérült példányok szoktak így visszamaradni s az a körülmény, hogy ez a hegyi réce nem szívesen kelt szárnyra, szintén erre utal. Szerk.

lazurcinegét láttam a fenyveken. Mintegy negyedóráig volt alkalmam közvetlen közelből figyelgetni őket. Valamivel nyugodtabb stilusban dolgoztak a fenyőgalyakon mint a többi *cinege*-fajok és jegyzeteim szerint a következő hangokat adták: valami *Pyrrhula*-szerű halk (tehát nem a süvöltés!) „zwri-i... zwrüj...“, azután *Motacilla flava*-féle „szfri-i...“, egy némileg *Regulus*-forma sziszegő tónus és végül egy sajátságos, ciripelésszerű rövid tücsöktrilla, mely utóbbi hangot rendkívül ritkán a *kékcinkétől* is hallottam.

WARGA KÁLMÁN.

Bubo ignavus az Alföldön. 1921. március havában a szabolcs-megyei Balkány község határában levő erdőben *buhut* lőttek.

DR. NAGY JENŐ.

Buteo ferox adatok. 1923. szeptemberben egy sasölyvet figyeltem meg Darasán, Tiszacsege (Hajdu m.) határában, egy másikat pedig október 29-én Bagotán (Szabolcs m.)

SZOMJAS LÁSZLÓ.

A Bükk fensikon 1923. VIII. 8—18. között megfigyelt madár-fajok. — Auf dem Bükk-Plateau zwischen 8. und 18. August 1923 beobachtete Vogelarten. Állomáshely: „Jávorkut“ 48° 6' é. sz., 38° 12' k. h. — 655 m. tengerszintfeletti magasság.

Anthus trivialis. — *Astur palumbarius.* — *Bonasa bonasia.* — *Buteo communis.* — *Certhia familiaris.* — *Chrysomitris spinus*: kisebb csapatok, főleg fiatalok, köztük 1—1 öreg ♀ vagy ♂; naponta járnak a forrás mellé. — *Coccothraustes vulgaris*: egy drb. juv. — *Columba oenas.* — *Delichon urbica*: nagy számban. — *Dendrocopos major.* — *Dryocopus martius.* — *Emberiza citrinella.* — *Erithacus phoenicurus.* — *E. rubecula.* — *E. titys.* — *Falco peregrinus*: egy nagy példány a Kerekhegyen. — *Fringilla coelebs.* — *Garrulus glandarius.* — *Hirundo rustica.* — *Lanius collurio.* — *Loxia curvirostra*: főleg fiatalok, ezekből egy alkalommal 7 drb. telepedett a forrás mellé. — *Lullula arborea.* — *Motacilla boarula*: 1 ad. és 2 juv. — *Muscicapa grisola.* — *M. parva.* — *Parus ater*: itt a leggyakoribb *cinege*. — *P. caeruleus.* — *P. major.* — *P. palustris.* — *Phylloscopus collybita.* — *P. sibilator.* — *Picus canus.* — *Pratincola rubetra.* — *Saxicola oenanthe.* — *Sitta europaea.* — *Sylvia atricapilla.* — *Syrnium aluco.* — *Troglodytes parvulus.* — *Turdus merula.* — *T. musicus.* — *T. viscivorus.*

DR. MAUKS KÁROLY.

Syrnium uralense lövett 1923. dec. 16-án Gut pusztán, Szabolcs megyében.

SZOMJAS LÁSZLÓ.

Syrnium uralense 1922/23. telén Nyiregyháza vidékén meg-
lehetős nagy számban fordult elő. NAGY LÁSZLÓ.

Branta ruficollis 1923. március 10-én két példányban észleltetett
a Hortobágyon. SZOMJAS LÁSZLÓ.

Hattyu tartózkodott 1920. március első felében Tótkomlós hatá-
rában néhány napig. Bizonyára „musicus” volt. DR. NAGY JENŐ.

Cygnus musicus. 1924. február végén Bácsborsodon jelent-
kezett egy példány. LATINOVITS ENDRE.

Bombycilla garrula invázió. 1923/24. telén a *Bombycilla* tömegesen
szállta meg hazánkat és a *csonttollu madarak* mellett még a következő fajok
jöttek hozzánk nagyobb számban telelni: *Acanthis linaria* L., *Pyrrhula*
rubicilla PALL., *Chrysomitris spinus* L., *Otocoris alpestris flava* GM.,
Plectrophenax nivalis L., *Turdus pilaris* L. Mivel idevágólag meg-
figyelőinktől az összes jelentések még nem érkeztek be, a vonatkozó
adatok feldolgozását a jövő évben fogjuk közreadni. Megemlítem, hogy a
téli madárvendégekből többek közt 47 db *Bombycillát* is sikerült meg-
gyűrűznöm. WARGA KÁLMÁN.

**Anser fabalis és Anser albifrons 1923. évi őszi érkezése a
Balatonnál.** Madártani feljegyzéseim szerint a *vetési lúd* a Balatonhoz
szeptember utolsó hetében, egyszerre nagyobb tömegben érkezik meg,
legtöbbnyire 28-ikára. Az 1923. évi őszi tartós meleg időjárásnak tudható
be, hogy az érkezés egy hónappal későbbre esett. Október 11-én
mutakozott néhány előhírnök, október 27-én már a gágogása többféle
hangzott, de a tömeges érkezés napja október 30-ika volt. A december
21—22-ikére beállott szeles, hideg időjárást megelőzőleg azonban a
tőlünk északabbra fekvő tájakon időzők is jobban délfelé szorultak,
mert 19-én észak felől óriási tömegekben, csaknem az egész láthatárt
átfógó hosszúságú ékekben érkeztek. Ebből már ekkor zordonabb időjárás
következtét gyanítottam, nem is alaptalanul. Az 1923/1924-iki tartós
tél a *liliket* is meghozta a Balaton vidékére. December 22-ike táján
nagy ékekben jelent meg és január 20-ika tájáig a *vetési lúddal* együtt
nagy tömegekben népesítette a Balatont. A *vetési lúd* módjára a
Balaton jegén éjjeleztek s reggelenként egyik éke a másik után vonult
ki a környék vetéseire, a honnét a besötétedés felé húzott vissza, jellemző
lilikelése közt a Balaton jegére. Január 20-ika után már csak kevés
számmal mutatkozott; a rendkívüli szeles, hideg időjárás elől a *vetési*
lúddal együtt nagyrészüket jobban délfelé vonult. DR. LOVASSY SÁNDOR.

Anser fabalis áttelelése. Laskod határában 4 darab *vetési lúd* a magas hó dacára 1924. január havában is kitartott határunkban. Ugy táplálkoztak, hogy a vetésről a havat eltúrták, egész meneteket vágva így a hóba. Ember közeledtére az ilyen hógödörökbe lapultak, s lőtávolságig be is vártak. Ily módon meg is löttem egyet.

TÉGLÁSSY BÉLA.

Plectrophenax nivalis. 1924. január 11-én Tivadar (Bereg m.) községben 3 drb. közül egy darabot lelöttem s az intézetnek megküldöttem.

KABÁ CZY ERNŐ.

Otocoris alpestris flava 1922/23. telén nagy csapatokban mutatkozott Nyiregyháza vidékén. Az utolsó, 12 darabból álló csapatot 1923. március 14-én láttam.

NAGY LÁSZLÓ.

Acanthis linaria Keszthelyen. Az 1923/1924-iki szigorú télen január 27-én egy csapat *zsezse* repült keszthelyi udvarkertem fölött, majd a fákra telepedtek. Egy vörösfejtetésű öreg tojó az üvegház előtti hótalan folton, tőlem alig négy lépésnyire, a földön keresgélt s egyáltalán nem mutatott félnépséget.

DR. LOVASSY SÁNDOR.

Daru télen. 1924. január 5-én Hódmezővásárhely határában fiatal him *daru* löttek. A teljesen kیهezett, mégis 7 kgr. súlyu madár a kazlak között huzódott meg s a tanyaudvar disznóetető vályujából próbált élelmet szerezni. Párját néhány nappal előbb Földéák mellett löttek le. Januárig soha se szokott nálunk maradni a *daru*, amely különben is ritkaság számba megy. December elejéig még előfordulnak egyes itt ragadt kőborlók, de rendes átvonulási ideje október közepe, amikor is tulnyomóan DNy. felé szoktak átvonulni.

BODNÁR BERTALAN.

Daru adatok. 1923. október 23-án a Bogárvető felett (Hortobágy) három csapat *daru* vonult el (21—16—8 darab). Okt. 28-án a Gellért-sziken (tiszzaeszlári határ, Szabolcs m.) kb. 150 *daru* szállt meg éjjelre. Hajnalban folytatták utjokat dél felé. Az ez évi őszi vonulás alatt ezen a vidéken 4 *daru* elejtéséről értesültem. Kettőt Tiszapolgáron (Szabolcs m.) és kettőt a Hortobágyon löttek. Mint minden évben, 1923-ban is maradtak meddő *darvak* nyáron át a Hortobágyon, ahonnan néha Szabolcs-megyébe is elvetődnek. Május 31-én a Felsősziken (tiszzaeszlári határ) szállt meg 15 *daru*; június 26-án a hajdunánási legelőn láttam 12 darabot. A Hortobágyon legjobban szeretnek a Nagyborsós környékén tartózkodni. 1923. tavaszán a vonulás ideje alatt mintegy 500 *daru* volt ott. Nyárára azonban csak 50—60 maradt vissza.

SZOMJAS LÁSZLÓ.

Telelő fürj. Gógánfa (Zala m.) határában 1923. december 31-én egy ♀ fürjet lőttem. A 9° R. hideg ellenére a madár fürge, életerős volt. Ősszel, okt. 20-ig észleltem határunkban *fürjet*. Egy sokáig kaszálatlan maradt 30 holdas kölestáblámon azon időtájt az itteni és a vonuló madarak előszeretettel tanyáztak, így pl. 250—300 drb. *vetési ludat*, 3 folt *fogyot* és 3 drb. *fürjet* észleltem ott akkor. KÜLLEY JÁNOS.

Magyarország és Németország legrégibb madárvonulási adatai. Az eddig napvilágra került adatok szerint meglehetősen későn kezdték megfigyelni a madárvonulást Magyarországon. Az első rendszeres megfigyelő PETÉNYI J. S. volt, amint ezt kézirati hagyatékából*) láthatjuk. Mindazoknál a fajoknál, amelyeknél monografikus följegyzések maradtak ránk, egyuttal a vonulási viszonyokat is tárgyalja. Legrégibb adatokként szerepelnek: *Totanus ochropus* XII. 31. 1831. Cinkota; *Sturnus vulgaris* március elején 1833. Budapest; *Falco aesalon* okt. 1. 1834. első, Ercsi stb. PETÉNYI után következik WIERZBICKY**), aki 1838 óta kezdett figyelgetni Oravicabányán, majd utána ZEYK MIKLÓS***), aki az 1840-es évek elején Nagyenyeden kezdte meg működését.

Ismert nevű meteorologusunk, RÉTHLY ANTAL barátom figyelmeztetett rá aztán, hogy az ugynevezett „Bresslauer Sammlung“-ban régi meteorologiai adatok után kutatva, régi madárvonulási adatokra is bukkant és pedig magyarországra is. Az ide vonatkozó helyek a következők: XXVII. kísérlet. Téli negyed 1724. Leipzig-Budissin 1725. p. 363. „Késmárk, 1724. Április 5-én és 6-án fecskéket láttak; mások szerint ezek már március közepén mutatkoztak volna, de aztán újra eltűntek.“

A hiradás BUCHHOLTZ J. GYÖRGY-től, a késmárki evangélikus egyház lelkészétől ered. Fenti megfigyelése, amely valószínűleg *Hirundo rustica*-ra vonatkozik, eddigelé a legrégibb madárvonulási adat Magyarországból.

Érdekes jelenség azonban, hogy a magyarországi madárvonulás első megfigyelője még azt a nézetet vallotta, hogy a fecskék nem is vonulnak el, hanem itt telelnek nálunk, amint azt egy későbbi írása „a fecskék visszatéréséről“ a 408. és 409. lapon bizonyítja. Ennek szövege a következő: „Azt hitték, hogy messzire elvonulnak meleg országokba, sőt egészen Indiáig, amint azt egy meseszerűen hangzó történetkével akarják bizonyítani, amely egy barát cellájában fészkelő fecskéről szól. Erre a fecskére az elvonulás előtt pergament-cédulát aggattak ezzel a fölirattal „Ubi hyemasti?“ Amikor aztán a következő tavasszal visszatért a fecske, magával hozta a választ is: „In India, in domo sutoris.“ Ugy emlékszem,

*) CSÖRGEY T. Madártani töredékek PETÉNYI J. SALAMON hagyatékából. 1904.

**) FRITSCH K. Denkschriften d. K. Akademie. Wien. 1867.

***) SCHENK J. ZEYK MIKLÓS élete és működése. Aquila 1920. p. 71 etc.

hogy ezt PAULINI K. FERENC Philosophiai Kedvteléseiben (Part. Art. XII. 1, 27. p. 191.) olvastam. De sokkal valószínűbb, sőt bebizonyított dolog, hogy a fecskék telelnek is nálunk odvas fákbán, meredek partokban, kő és szikla repedésekben és lyukakban stb. 1724-ben kétszer is mutatkoztak, először március közepén, mert akkor meleg idő járt s mikor ez megváltozott, újra csak április közepén.

Ugyancsak ebben a „Bresslauer Sammlung“-ban akadtam a legrégebbi németországi madárvonulási adatokra. Van ugyan két megfigyelés, amely még régebbi századokból való, de ezek nem igazi vonulási megfigyelések, hanem csak alkalmi följegyzések. Colmar városára vonatkozó kézirat szerint — amely Chur városában a Graubündeni Természettudományi Egyesület irattárában található — a kakuk 1283-ban már március 24-én érkezett meg Colmar-ba, DIESENHOFEN apát krónikája szerint (Vierteljahrsschrift d. Naturf. Vereins in Zürich 1867.) 1348-ban április 13-án esett az első hó Konstanz-ban s ekkor a kakuk szólt és a *fülemile* énekelt a hóban. A madárvonulás történeti fejlődését tárgyaló közleményem*) szerint a legrégebbi madárvonulási adatok Németországban 1764-ből valók. A nürnbergi Fünferhaus tetején fészkelő gólyák érkezését a szemközti Katzhaus ajtajára jegyezték föl krétával. Az 1764-től 1790-ig terjedő adatok a Westermann-féle Jahrbuch 1864. évi kötetében a 165. lapon található.

A breslauer gyűjteményben a XI. kísérlet 282. és 457. lapján a következő madárvonulási adatok találhatóak:

Első *barázdabillegető* 1720. március 20-án Weimar; első *fecskék* 1720. április 8-án Luzin és Breslau; első *fülemile* 1720. április 19-én Luzin és Breslau; első *kakuk* 1720. április 21. Massel; első *gólya* 1720. husvétkor Angerburg. A XIX. kísérlet 283. lapján, az első *gólya* Breslau-ba 1722-ben március 20-án érkezett.

Igaz, hogy mindezek ma már csak morzsák a tudomány asztalán s jelenleg már csak csekély értékük van, de mégis csak kulturokmányok és talán nem árt, ha ezeket a tudománynak ezen a terén is kimutatjuk.

SCHENK JAKAB.

Nagy fecskevonulás. 1916. IX. 22-én Budapesten hatalmas *Hirundo rustica* vonulást figyeltem meg. A lazán szétszórt tömeg vonulása circa 5—6 emeletnyi, illetve 20—25 m. magasságban É—D. irányban történt és délután $\frac{1}{4}$ -től $\frac{1}{2}$ -ig tartott. Becslésem szerint másodpercenként átlag 10, tehát percenként 600, vagyis egy óra alatt, leszámítva a közbeeső pauzákat, kb. 30.000 drb *füstifecske* vonult el előttem. Időjárás: borult, hűvös; szemergő eső, gyenge szél; hőmérséklet $+12^{\circ}\text{C}$.

WARGA KÁLMÁN.

*) SCHENK J. A madárvonulás kérdése. Aquila 1902. Suppl. p. 3.

Gólyagyűrűzésre való felhívás a 18-dik századból. Akarva nem akarva a BEN AKIBA sokszorosán elcsépeelt szállóigéjével kell bevezetni az alább következő felhívást, hogy nincsen uj a nap alatt. Alig telt el egy negyedszázad azóta, hogy MORTENSEN K. H. a madárvonulás kutatásában vezető módszerré emelte a madárgyűrűzést, amivel aztán jelentős lépéssel előre is haladt a tudomány, holott ugyanezt a módszert már pont 180 évvel ezelőtt is ajánlották, anélkül hogy csak a legkisebb eredménnyel is járt volna. Ez a felhívás az ugynevezett „Bresslauer Sammlung“*) 1722. évi XIX. részében a 283. oldalon található. Miután a névtelen szerző bejelenti, hogy a gólya 1722-ben március 20-án érkezett Boroszló városába, a következőként folytatja:

„De hogy honnan érkezik hozzánk, az még nincs kiderítve. Kívánatos volna, hogy majdan minden kétséget kizáróan megtudhassuk, hová költözik tulajdonképpen a gólya és honnan érkezik vissza hozzánk. Hogy ez tényleg megtörténik-e majd egyszer, azt az idő megmutatja. Idevágó javaslatot találunk RÖHLICHEN GOTTLIEB grembocini (Thorn mellett) tudós lelkész hozzánk intézett levelében: „Nézetem szerint nagyon könnyű dolog volna megtudni azt, hogy hol telelnek gólyáink. Ennek kiderítésére már évekket ezelőtt fészket rakattam csüröm tetejére oly módon, hogy egy nyílason át éjszakának idején akár kézzel, akár hálóval meg lehetne fogni a gólyát s aztán azt meglehetne jelölni vagy a csőrén vagy a szárnyán, vagy egy gyűrűvel a lábán s ezeken megjelölni a madár származási helyét, de nem akartak fészkelni ezen a csürön. Tán másnak lesz alkalmá rá, hogy ezt megkísérelhesse.“

Milyen kár, hogy a grembocini gólyák nem honorálták a tudós lelkész jószándékait. Ha egy pár elfogadta volna a fölajánlott fészkelési alkalmatosságot, tán egészen más folytatása lett volna ennek a javaslatnak. RÖHLICHEN tán akkor megtette volna még a hiányzó rövid lépést és meggyűrűzte volna a fiakat is. Az eredmény bizonyára egészen más propagandát csinált volna a gyűrűzésnek, mint a pusztá javaslat, amint MORTENSEN-nél is az biztosította a sikert, hogy nemcsak ajánlotta, hanem végre is hajtotta a gyűrűzést, amelynek eredményei azután a módszer általános elismerésére vezettek.

SCHENK JAKAB.

„Hosszúéletű gémm“ a címe egy érdekes közleménynek az ugynevezett „Bresslauer Sammlung“ XXIV. kísérletében az 1723. évi május havi 16-ik ártikulusában megjelent következő hirnek:**) „Bécsből közlik május 15-éről, hogy az udvar L a x e n b u r g b a n solymászattal szórakozott. Ezen közben a dán solymok egyike (ezeket Ő Felsége a dán királytól

*) Sammlung von Natur und Medizin wie auch hierzu gehörigen Kunst und Literatur Geschichten etc. von einigen Acad. und Natur. in Bresslau. Leipzig, Budiszin.

**) A másolatokat REISER OTMÁR barátom volt szives megszerezni.

kapta, a ki viszont Island *) szigetéről kapta őket) levágott egy gémet, melynek lábán III. FERDINÁND-nak, a jelenleg uralkodó király nagyatyjának 1651-es évszámmal ellátott gyűrűjét találták. A lelet nagy örömet keltett, majd új gyűrűt kapott a gem VI. KÁROLY jelzéssel és 1723-as évszámmal s azután ismét szabadon bocsátották.“

Ezek szerint az adatok szerint ez a gem — valószínűleg *Ardea cinerea* — legalább 72 éves lett volna. A jelenleg folyó gyűrűzések még sokkal újabb keletűek, sem hogy ennek a följegyzésnek az elbírálására alkalmas ellenőrző adatokat eredményezhettek volna — a legöregebb gyűrűs gemünk mindössze 13 éves — úgy, hogy az ember nem alkothat magának helytálló ítéletet arra nézve, hogy mennyi hitelt érdemel ez az adat. Ugy látszik azonban, hogy másutt is akadtak már ilyen leletek, legalább NAUMANN megemlékezik róluk (Naturgeschichte d. Vögel Mitteleuropas, Neue Ausgabe. VI. kötet p. 216) a következőképpen: „állítólag fogtak oly gémekeket, a melyeket már ismételten is meggyűrűztek, többek között olyanokat is, a melyek 50 éves, sőt magasabb kort értek el.“ NAUMANN-nak ez az adata igen alkalmas volna arra, hogy bizalmat ébresszen a fenti följegyzés iránt, sajnos azonban ugyancsak ennek a „Bresslauer Sammlung“-nak az 1724. évi június havi ártikulusában a következő följegyzés is található: „Bécs: június 24: a legutóbbi solymászat alkalmával levert gémet, melynek a sólyom eltörte a szárnyát, minek következtében el is pusztult, a rajta talált jel szerint már 1319-ben is vadászták. Ez a gem tehát 405 éves kort ért el s így sokkal idősebb annál, a melyről 1723. májusában a IV. Class. 16. Art. 5. számában emlékeztünk meg. Ha csak valami tévedés nincs a dologban“. Ez a megjegyzés nagyon is fején találja a szöveget és félreérthetetlenül kifejezésre juttatja a szóbanforgó gem magas korában való kételkedést.

Ez a kételkedés teljesen jogos. Tudomásom szerint ily hosszúéletű madárról még sehol sincs megbízható adat. Még 70 esztendő is elég sok. A jelen korszakban kezdeményezett gyűrűzések adhatják majd a szükséges ellenőrző adatokat, de ha rá gondolok arra, hogy egyes gyűrűk már most is néha az olvashatatlanság határáig vannak lekoptatva, akkor nem sok reményem van arra, hogy ezek 70 évig — 400-ról nem is szólva — kitartsanak. Ha tehát más tanulságot nem is vonunk le a fenti följegyzésekből, azt az egyet még is meg kellene fogadni, hogy igyekezzünk tartósabb gyűrűket szerezni az eddigieknél.

SCHENK JAKAB.

*) A „BRESSLAUER SAMMLUNG“ XVII. Kísérletének 307. lapján levő följegyzés szerint a dán király 100 vadászsólymot kapott Grönlandból, a melyeket 2 évi ott tartózkodás alatt fogtak. Valószínű, hogy a fent említett vadászsólymok is ezek közül valók, mert a följegyzés szerint a dán király maga nem solymászik, hanem elajándékozta a sólymokat különböző udvaroknak.

Anas acuta és Anas querquedula társulása. Ugy figyeltem meg eddig, hogy késői tavaszodás esetén Beregszász környékén oly kacsa-fajok is megtelepedtek, amelyek rendes körülmények között azon a vidéken nem szoktak volt költeni. Két ízben figyeltem meg a *nyilfarku réce* (*Anas acuta* L.) költését a beregszászi határban. Ő pár fészkel, s fel is nevelte fiókáit. Az egyik ♀ *nyilfarku récének*, mikor már fészkeben 4 tojása volt, ellőtték a himjét. Következő párja nem nyilfarku, hanem *böjti réce* lett, már másnap u. i. egy ♂ *Anas querquedula*-val állt össze. A ♀ *nyilfarku réce* tojt még ő tojást; mind a kilencet ki is költötte, fiait szerencsésen fel is nevelte, de azok mind tipikus *nyilfarku récék* voltak.*)

KABÁCSZY ERNŐ.

Muscicapa grisola fészke a villamosvezetéken. Keszthelyi házamban a villamvilágítási áramvezető drótpár a veranda falán van elhelyezve. A két drót két ujjnyi távolságban van egymástól és egy ujjnyira a faltól. Ezelőtt három évvel egy *szürke légykapó* a két drótra, a falhoz támaszkodó valóságos fészket épített áprilban, amikor a veranda nem igen volt még látogatva. A költő madár eleinte elröpült, ha valaki a verandán letelepedett; később nagyobb társaság sem zavarta a költésben és fiai felnevelésében. Három fiat szerencsésen ki is röpitett.

DR. LOVASSY SÁNDOR.

Kakukfióka két dajkálóval. 1922. aug. havában az ablakom előtti fenyőfán *kakuk* fióka hangjára lettem figyelmessé, amelyet egy *barázda-billegető* etetett. Legnagyobb meglepetésemre később azt láttam, hogy az etetésben részt vett egy *tengelic* is. Hogy ezek közül melyik volt a dajkája, azt nem tudtam megállapítani, a *kakuk* fióka éppen olyan szívesen vette a táplálékot az egyiktől, mint a másiktól. Jó két hétig tartott ez az állapot s elegendő csodálkoztunk rajta, hogy a két madár nem unta meg a fiatal *kakuk* etetését.

UITZ JÓZSEF, Kőrmend.

A kerti rozsdafarku fészkekátrakása. Az intézetünk parkjában kísérletkép kirakott cementodvak egyikében 1924. V. 6-án odurevizio alkalomával egy teljesen kész friss *Erithacus phoenicurus* L. fészket találtam. A V. 10-iki reviziónál azonban meglepetésemre üres volt az odu, csak néhány száraz levél maradt az alján, de még nagyobb meglepetésemre szinte szóról-szóra ugyanazt a fészket találtam meg (a csésze peremén ugyanavval a merula-pehelytollal) egy másik, az előbbtől 20—25 lépésre lévő

*) Ez azt bizonyítaná, hogy a 4 tojás lerakásáig történt párzás a további 5 tojást is előre megtermékenyítette. Bár nem lehetetlen, hogy az özvegy *réce* a más fajjal való társulás mellett is páرزott a környéken még életbenmaradt *nyilfarku gácsérok* valamelyikével. SZERK.

cementoduban, de most már 1 türkiszöld tojással. A *rozsdafarku* tehát valamely okból kifolyólag az egész fészek anyagát sietve átrakta a másik oduba. V. 17-én a remélt maximális 7 tojás helyett üres fészek fogadott; eltűnt az 1 tojás is. Végre V. 28-án egy közeli, függő-cementoduban találtam egy megkezdett, megalapozott *rozsdafarku* fészket, mely azonban befejezetlen maradt. Parkunkban az idén 3 *rozsdafarku* pár költött sikeresen és fiókáit szerencsésen ki is röpitette; ezek közül két pár tágnylásu deszkaoduban, 1 pár pedig az egyik épület tetőzetén a csatornában fészelt.

WARGA KÁLMÁN.

Szécinke különös fészkelése. Sajátságos, de nem éppen szerencsés helyet választott egy *szécinke*-pár a családalapítás céljaira. A rókus-hegyi Biai-ut egyik villája drótkerítéssel van körülvéve és itt kerítésoszlopok gyanánt 10—12 cm. átmérőjű üres vasbetoncsövek vannak alkalmazva, melyeknek teteje azonban födetlen. A *cinége*-pár egy ilyen cölöp-csőbe rakta bele a fészket és mikor 1924. VI. 17-én belekandikáltam a kb. 1.80 m. mélységű csőbe, annak, mint valami sötét mély kutnak a fenekén, sziszegve tátogatta a csőrét 6 vagy 8 éhes fióka. És ebbe a szűk csőben mélyen fekvő kényelmetlen fészekbe szorgalmasan hordták a szülők az eleséget, pedig már a leereszkedés is nehézséggel járt, a csőből való feljutást pedig csak hosszas vergődés árán érték el. Mindezek dacára reméltem, hogy a *cinégék* majd szerencsésen kiröpitik fiaikat, de sajnos, a többször megisméltató, felhőszakadásszerű zivataros záporok egyike tönkretette a kis családot.

WARGA KÁLMÁN.

A banka is tisztítja a fészket. A *bubos bankáról* (*Upupa epops* L.) mindenki úgy tudja, hogy nem tisztogatja a fészket, hogy a fiókanevelés idejében bizony nem a legkellemesebb parfümje van az otthonának és hogy ez erénytelensége folytán méltán kiérdemelte a „*büdös banka*“ elnevezést... Pedig hogy a *bankák* között is akadnak kivételesen a tisztaság iránt hajlammal bíró egyedek, ezt most az utóbbi években alkalamm volt megfigyelni. A budapesti Városligetben egy gledicsfa circa 2 m. magasan lévő odvában már harmadik éve fészkel egy *banka*-pár, melyek oekológiáját a költés és nevelés ideje alatt állandó figyelemmel kísérve azt tapasztaltam, hogy ezek a *bankák* nem úgy eszközlik a tisztogatást, mint az odulakó madarak általában: hogy ugyszólván minden egyes etetés után kivisznek egy-egy ürülécsomót, hanem félórás, egyórás időközökben egy etetés után hosszasan időzve az oduban: egymásután szórják ki az ürülécsomókat az odu nyílásán. Így például most legutóbb is, 1924. VI. 19-én az egyik öreg *banka* egy etetés alkalmával 3 percig maradt az oduban és ezután minden egyes alkalommal fejével mélyen kihajolva az oduból: csőrével egymásután 11 drb. ürülécsomót ejtett a fészkesfa alá.

Lehetséges, hogy a talán szűkebb odvakban költő *bankák* hosszú csőrük miatt nem képesek kellő módon forgolódni az oduban s fészket ennek következtében hanyagolják el.

WARGA KÁLMÁN.

Kék vércsék és réti baglyok tömeges megjelenése Szerepen.

Vidékünkön a *kék vércse* (*Cerchneis verspertinis* L.) igen kevés számban szokott előfordulni, amit bizonyára a fészkelőhely hiánya okoz. Annál feltűnőbb volt, hogy 1923. augusztus havában 8—10-es csapatokban jelent meg. Naphosszat a rendkívül elszaporodott mezei egereket és pockokat vadászták s bennük lényeges pusztítást végeztek. Sajnos, nem sokáig maradtak. De október végével megjöttük a *régi baglyok* (*Asio accipitrinus* PALL.). Előbb szórványosan, majd tömegesen érkeztek és november elején a szőlőskert egyetlen almafáján 30—40 darabot láttam. Nap feljöttével kezdtek vadászni a sok egértől rostává lyukasztott lucerna-táblán. A *varjak* mindig nagy károgaással üldözték őket, de a *baglyok* rájuk sem hederítettek. Itt voltak egész télen át, sőt most, 1924. februárjában is jelen vannak. Kertemben egy thujabokron 8—10. db. hált, de napközben is 3—4 szokott rajta üldögelni. Táplálékuk most is csak egér, és egyes fák alja lepve van a szétmállott köpetekből eredő egérszőrrel.

RÁCZ BÉLA.

Fulica atra tömeges megjelenése a Balaton keszthelyi öblében.

A *szárcsa* tudvalevőleg éjjel és nagy csapatokban költözik, hirtelen terem elő s az álló sikkvizet szinte egyszerre, százakra menő csapatokban lepi el. Feltűnően volt ez megfigyelhető 1923. őszén a Balaton tágas keszthelyi öblében, ahol egyébként a *szárcsa*, mint rendszerint neki táplálékot nem nyújtó mélyebb vizen, nem szokott hosszasan megállapodni. A lefolyt évek alacsony vizállása következtében azonban a keszthelyi öblöt a *balatoni hinár* (*Potamogeton perfoliatus*) rendkívüli módon ellepte s bőven hozta a termését is. A *szárcsák* nagy tömege 1923. szeptember 24-én érkezett meg s nem vonult hamarosan odább, hanem október elejére akkora tömegre szaporodott, hogy ameddig csak mezei látcsővel az öböl át volt tekinthető, mindenfelé egyenletesen feketedett rajta. Itt tartózkodása alatt kizárólag a hinár termésével táplálkozott. Hol az egyik, hol a másik bukott alá s egy-két arasznyi hosszúságu hinárraggal jöttek fel, az ágról csak a termést tépték le, a gally többi részét eldobták. Eleinte a viz sekélyebb, szélső részein tartózkodtak, mint ahol a hinárt a legkisebb fáradsággal érték el, de a nagyon is látogatott parti sétánytól mégis kőhajításnyi távolban maradtak. Amint a sekélyebb vizeit kiérték, fokozatosan beljebb s beljebb, a mélyebb vizekre szorultak. A nagy tömeg október egész folyamán itt tartózkodott, november elején kezdett ritkulni s november közepe felé tűntek el, amikorra rendes jelenségként

és rendes időre megérkeztek a Balaton rendes északi récéi: *Nyroca clangula* és *fuligula*.

DR. LOVASSY SÁNDOR.

A csuszka mint a gubacsdarazsak ellensége. A budai Hűvös-völgyben tanszermuzeum céljaira gubacsot gyűjtve, feltűnt, hogy soknak belsejébe keskeny tölcésalakú nyílás van vájva s e gubacsokból hiányzik a darázs álcája. Idősebb fák kérgének repedéseiben a földtől 1 m. magasságig számos ilyen beszorított gubacsot találtam, amely mind meg volt furva s a lékelés mindig kifelé nézett. Véleményem szerint a csuszka (*Sitta caesia*) volt a tettes.

GAMMEL ALAJOS.

A vetési varjak és a drótféreg. Az 1923. évben a drótféreg igen nagy mennyiségben lépett föl a tiszta eszlári határban s ha a varjak közbe nem lépnek, úgy pusztításuk alighanem végzetes lett volna. Leg-erősebben volt fertőzve egy 12 holdas vetés, amely két csalamádétábla között volt. Minden tengeriszem mellett 3—4 drótféreg is pusztított. A vetési varjak csakhamar észrevették ezt és néhány nap alatt, azt lehet mondani, teljesen megtisztították ezt a táblát a drótférgektől. Már kora reggel is tömegesen jelentkeztek s ott dolgoztak estig. Amíg a fertőzött táblát teljesen ellepték, addig a kevésbé fertőzött csalamádé táblákon alig mutatkoztak, holott azokon sokkal több tengeriszem volt a felszínen. Világosan látható volt, hogy a varjak nem a tengeriért, hanem a drótférgekért lepték el a tengeri vetést.

SZOMJAS LÁSZLÓ.

A tuzok táplálkozásáról. Hódmezővásárhelyen némelyik öszön 25—50 darabból álló falkákban található a tuzok. Minden 2—3 tojóra jut egy him. Rendesen fészkel nálunk. Népünk károsnak tartja, pedig több példány gyomortartalma alapján inkább hasznosnak, vagy legalább is közömbösnek minősíteném. Egy augusztusban lőtt példány gyomrában sok muhar, vadrepce, ördögbocksorkomag között orrmányos bogarak (*Cleonus*, *Otiorrhynchus*, *Eusomus* stb.) testrészeit és néhány szem buzát találtam. Egy novemberi példány gyomrában folyondár-, bükköny- és muharmagvak között bogárszárnytöredékeket, *Agrestis* vagy *Mamestra* bábmaradványt s vizparti növény leveleit találtam. A *reznektuzok* nálunk csak ritka vendég, de minden évben előkerül egy-két példány.

BODNÁR BERTALAN.

Tojásivó fakopáncs. 1917. VI. 12-én Budapesten egy ház I. emeleti üres zászlórudtartó vasára röpített egy him *Dendrocopos major pinetorum* BRHM., s a vascsovön, mint valami fatörzsön megülve, merően belekémlelt a cső belsejébe, mialatt körötte néhány veréb egyhanguan aggódó-ijesztő permanens eserrenéssel igyekezett elriasztani a „tarkát,” de ez nem reagált rájuk, hanem percekig tartó figyelés után csőrét lassan

a csőbe nyomva, hirtelen előre vágja a fejét és mintegy másfél percig marad ebben a helyzetben, s azután tojásbéja csőrét kétszer a vascső oldalához fenve, egy ügyes hátralendüléssel a szemben levő kert fái közt eltűnik. A verebek lármája ekkor elnémul és kis idő múlva a him a csőre röppenve, rövid szemlét tart s ezután társaival együtt némán elrepül.

WARGA KÁLMÁN.

A madarak bogyó- és terméstáplálékáról. Előző közleményeim — (Aquila 1921. p. 165 ; 1922. p. 163.) — folytatásaként felsorolom azokat a madárfajokat, melyek 1923-ban megfigyeléseim szerint az alábbi növények termését fogyasztották; az előzőleg már közölt fajokat ezuttal elhagyom. — 1. **Fekete bodza** (*Sambucus nigra*): *Sylvia nisoria*, *Luscinola melanopogon*. — 2. **Veresgyűrű som** (*Cornus sanguinea*): *Sylvia atricapilla*, *communis*, *curruca*. — 3. **Zelnice meggy** (*Prunus padus*): *Coccothraustes vulgaris*, *Oriolus galbula*, *Erithacus phoenicurus*, *Sylvia atricapilla*. — 4. **Fehér nyír** (*Betula alba*): *Coccothraustes vulgaris*. — 5. **Fehér nyár**, virág (*Populus alba*): *Parus major*, *Parus caeruleus*, *Carduelis elegans*. — 6. **Hegy szil**, virág (*Ulmus montana*): *Passer montanus*, *Carduelis elegans*.

WARGA KÁLMÁN.

Tömeges madárpusztulás jégverés következtében. 1923. aug. 18-ról 19-re virradó éjjel Szeged vidékén nagy jégeső volt, amely a fákon alvó madarakban, miután a jégszemek a galambtojás nagyságát is elérték, igen nagy pusztítást okozott. Sokat azonnal agyonzuzott a jég, mások a szőlő alatt kerestek menedéket, de vesztükre, mert a bakhákról a tőkék alá guruló jégszemek itt összefagytak és összefagyott egyuttal az ott gubbaszkodó, teljesen átázott madár is. Tömegesen láttam másnap elpusztult szarkát, varjút, kékcinegét, zöldikét, erdei pityert, tengelicét és egy füsti fecskét is.

MÜLLER PÉTER.

Az erdei szalonka sebfoltozása. Kisfástanján (Szabolcs m.) 1923. december 5-én löttem egy olyan erdei szalonkát, amelynek jobb lábán valami sebesülés volt. A lábujjak tövén elől levő seben a szalonka 6 hasi tolla volt odaragadva, és pedig a tollvégeknél fogva oly módon, hogy a tollak töve a sebtől kb. 2 centiméternyire távol, de mind egy szintben volt. Ezen eset tehát nem igazolja azt a vadászmondát, hogy a megsebesült szalonka sebet maga tömné be a saját tollaival. Itt a szalonkának egyszintben álló 6 szomszédos hasi tolla, míg a madár aludt, avagy seblázában gunnyasztott, ráragadt a nyílt sebre s mikor a madár megint megindult, a tollak már annyira odaragadtak, hogy nem váltak le a sebről, hanem kihuzódtak s úgy maradtak a seben.

SZOMJAS LÁSZLÓ.

Flavisztikus *Emberiza calandra*. Óverbászton 1923. október 15.-én egy általában sárgásfehér (enyhe krém) színű példányt lőttem.*) E példány részletes leírását hozom, tekintettel arra, hogy az a kevés barna toll, ami a madáron van, leginkább a szárnyakon van s ott majdnem pontosan szimmetrikusan, ami a legtöbb részleges albinó madár szárnyán — ha a fehér tollak között sötét is van — így szokott lenni.

A madár méretei: H: 19, sz: 10, f: 8, l: 2·1, cs: 1·1. Szeme: fekete. Az enyhe sárgás-fehér szín uralkodik az egész madáron, főleg ahol a tollak rendesen borítják a testet. Ugyanis az egyes tollaknak inkább a vége sárgás, tőfelük azonban tiszta fehér. A farka azonban tulnyomóan fehér, csak a felső farkfedőknél kezd a sárga árnyalat erősödni. Egy jobboldali felső farkfedőtollacska tarka. Egy jobboldali oldaltolla (a láb-szárt fedő) hosszúsávos.

Kissé baloldalt 3 oldalsó tolla (has felett) végén hegyes szárfooltoeska, onnan a mell felé középen 1, a jobb oldal irányában feljebb 2 ismét ilyen s egy, az összezsukott szárny könyökére ráboruló, oldalsó felső mell-tolla (nyakalja) hegyén is egy barna foltoeska van.

Ami — fent leirt — barna tollacska van a madáron a szárnyakon kívül, az tehát nincsen részarányosan elhelyezve, szemben a szárny részarányosan elhelyezett barna (ill. tarka) tollaival.

A jobb szárny kis fedőtollainak zöme barna, a másodrendű fedők között van egy barna toll, a 7. és 8-ik elsőrendű evező barna.

A balszárny kis fedői oly terjedelemben, mint a jobbszárnyon: barnák. A középső fedők között (a másik szárny barna tollának megfelelően) egy tarka toll van. A 6. és 7-ik elsőrendű evezők barnák, de a 6-iknak külső zászlója sárgásfehér.

SCHENK HENRIK.

A *Circaëtus gallicus* ujjvetélése. A budapesti Állatkertbe 1922. szeptember havában egy *kigyászölyv* (*Circaëtus gallicus* Gm.) került, melyet CERVA FRIGYES társaságában több ízben órák hosszán át közvetlen közelből figyelgetve, arra a meglepő felfedezésre jutottam, hogy a madár ülökéjére felszállva, azt sokszor olyképp fogta át ujjjaival, hogy csak 2 ujj állt előre: a középső és belső, — míg a rövid kötőhártyával ellátott külső ujjja tompaszögben átkerült az ágnak hátsó oldalára.

A madár nemcsak egy ízben és nemcsak az ágas ülökén való forgolódása közben — mondjuk „véletlenül“ — vetélt, hanem többször láttam azt is, hogy az ágon való nyugalmas, rendes ujjfogású állása közben egyszer csak az egyik külső ujját, anélkül hogy testével mozdult volna: előlről mintegy tudatosan visszafelé hajlította olyképp, hogy az az ág tulsó

*) SCHENK HENRIK rendes megfigyelőnk a szépen kitömött madarat 1924-ben az Intézetnek ajándékozta.

oldalára került. Megjegyzem, hogy a külső ujj néha csak derékszöget alkot a belsővel és előbbi ilyenkor a faág hosszában helyeződik el.

Az európai nappali ragadozómadarak közül eddig egyedül csak a *Pandion haliaëtus* L. fajról tudtuk, hogy a külső ujját *bagoly*módra vetélni képes, — míg az Európán kívüli ragadozók közül SHARPE (1874.) a *Polioaëtus*, REICHENOW (1913.) pedig a *Polyborus* genusnál említi a vetélőujjat. SHARPE később (1891.) a *Polioaëtus* genus a vetélőujjal bíró *Pandiones* subordóból, mint nem odavalót, kikapesolta.

FÜRBRINGER hatalmas morfológiai művében (1888.) egy helyen azt említi, hogy „a *Circinae*-k és *Polyborinae*-k lábujjainak képlete némi *bagoly*-hasonlóságra vall,“ más helyen pedig azt mondja, hogy „a *Pandion* és *Polyborus* genusok tökéletlen vetélő ujjal bírnak.“ (II. pag. 1306 ; 1309.)

GADOW a BRONN-féle szisztematikai munkában (1891.) úgy nyilatkozik, hogy „a *Pandion* és *Circus* genusoknál a külső ujj tudomás szerint hátrafelé fordítható, vagyis vetélő.“ (Vögel. I. pag. 516.)

Ezek után különösnek mondható, hogy a többi auctor a *Circinae* subfamiliánál, illetve a *Circus* genusnál egy szóval sem említ vetélő ujjat, hanem erről csak kizárólag a *Pandion*-nál beszél.

Egyetlenegy szerző akadt: a magyar LAKATOS KÁROLY, ki ide célzott utolsó nagy művében (Magyarország orvmadárfaunája, 1910.) mikor a *Circus*, *Circaëtus*, *Pandion* és *Pernis* genusok számára felállítva a *Strigiformidae* csoportot, többek közt így jellemezte őket: „szemük mindig sárga, tipikus *bagolyszem*. Feltűnik még az erősen *bagolyra* valló vetélő ujj is, ami semmi más nappali orvmadárnál nem fordul elő...“ De ezt a vetélőujjat ő is csak a *Pandion*-nál tárgyalta.

Egyik idevágó közleményemmel kapcsolatban a „*Nimród-Vadászlap*“ 1923. II. 15-iki számában (pag. 58.) SCHNEIDER JENŐ, mindszentpusztai uradalmi erdész megemlíti, hogy egy fogságban tartott fiatal *kigyászölyv*-nél ő is tapasztalta, hogy a madár ülökéjét két ujjal előlről, kettővel hátulról fogta át. CERVA KÁROLY állatkerti tisztviselő pedig szóbeli uton közölte velem, hogy a *kigyászölyv* általam leírt sajátsága előtte is ismeretes.

Időközben az Állatkertben más ragadozófajoknál is észleltem némileg hasonló jelenségeket, mint a *Circaëtus*-nál, — így a *Catharistes urubu* VIEILL., *Necrosyrtes monachus* TEMM., *Helotarsus ecaudatus* DAUD., *Buteo communis* LESS., *Cerchneis tinnunculus* L., *Archibuteo lagopus* BRÜNN., *Haliaëtus albicilla* L. és *Polyborus tharus* MOL. fajoknál, még pedig olyan primitív kivitelű, vetélésre emlékeztető dolgot, hogy az ágon való forgolódás, vagy az ágra való felugrás közben került a külső ujj az ág hátsó oldalára, mintegy rossz fogás közben véletlenül. Ezek közül csak a *Helotarsus* és *Polyborus*-tól láttam olyan vetélést, mikor a madár nyugodt ülés közben direkt fordította hátra külső ujját. Megfigyeléseim

szerint a karakara (*Polyborus tharus* MOL.) a külső ujján kívül még a belsőt is képes hátra-előre vetélni.

Igazi vetélésről tehát — a *Pandion*-on kívül — eddigelé csak a *Circaetus*, *Helotarsus* és *Polyborus*-nál lehetne beszélni, hangsúlyoznom kell azonban, hogy a tények tisztázását csak beható anatómiai és osteológiai vizsgálatok alapján lehetséges keresztülvinni, mely vizsgálatokat számos ragadozó-madár faj lábára kell majd kiterjeszteni, mert alapjában véve még az sincs eldöntve, hogy a *Pandion* tényleg csak tökéletlen, mint FÜRBRINGER mondja, vagy pedig tökéletes vetélőujjal bír, ahogyan mások tartják.

WARGA KÁLMÁN.

A mezei veréb repülési képessége. A verébféléket s így a *mezei verebet* is általában közepes repülőknek szoktuk tartani, nyilván azért, mert repülésüknek a táplálkozásukban csak helyváltoztató szerepe lévén ebbeli képességeik felső határát csak kivételes esetekben van módunkban megállapítani.

Ilyen eset adódott akkor, amikor intézetünk a mezei verébtől is mentes téli etetőkészülékek szerkesztéséhez fogott és ennek keretében DR. FÉNYES DEZSÓNÉ készülékei alapján a fonalas verébháritók többféle rendszerével is kísérletezett. Csak most, amikor mesterséges akadályok leküzdésére kényszerítettük, most tűnt ki a mezei verébknek rendkívüli repülésbeli ügyessége, amelyet csak számos sikertelen kísérlet árán tudtunk a „süveges etetővel“ valamint az alulnyíló etető fonálkeresztjével legyőzni.*)

Ámde nemcsak a hirtelen fordulatok, hanem a sebesség terén is kiváló ez a kis szárnyasunk, úgy, hogy e téren a karvallyal is sikerrel tud versenyezni. Ennek érdekes példáját láttam egykor, néhai HAUER BÉLA hართai halastavánál. A parti nádasban egy mezei verébcapat tanyázott, amikor a tőle 20 lépésnyire álló fűzfára 2 *karvaly* telepedett. Valahányszor a verebek játszva a nádas fölé emelkedtek, mindannyiszor közéjük vágott egy-egy karvaly. S bár a rablónak ismételtén sikerült egy-egy verebet a csapatból kiszorítani és nyílt téren messzire nyomon követni, a teljes $\frac{3}{4}$ óráig tartó hajsza meddőnek bizonyult. Valósággal százalmas látványt nyújtott a végsőkig erőlködő karvaly, amint a hozzá képest oly parányi madár után törtetett; a nyilsebesen surranó verebet egyszer sem bírta utólélni. A mezei verébknek és nyilván számos más apró madarunknak a rendkívül sebes röpte készíti a karvalyt arra, hogy lehetőleg lesből, orvul üssön áldozataira s azokat sajátságos kapkodó repülésével ejtse zavarba, amint ezt már néhai PETÉNYI SALAMON oly jól megfigyelte és hüen leírta.

CSÖRGEY TITUS.

*) L. Aquila 1916. p. 56—63.